

*Лепосава Келечевић,
специјални саветник, Поштанска штедионица, а.д., Београд*

Интерна ревизија у банкама

Резиме

Интерна ревизија у банкама је законска обавеза утврђена последњим изменама и допунама Закона о банкама и другим финансијским организацијама. Успостављањем интерне ревизије у банкама обезбеђује се реализација циљева пословања банака, који су утврђени статутим и акцима пословне полишке банке.

Задатак интерне ревизије је: да континуирано праћи, проверава и унапређује систем рада у банци, идентификује ризике којима су банке изложене или ће бити изложене, да врши оцену и вредновање успостављених система интерне контроле, као и да даје препоруке за ошклањање уочених неправилности и недостигака, како би се унапредило пословање у банци.

У нашим условима интерна ревизија је успостављена као независна функција, која самостално одлучује о методологији рада и у њом смислу и одговара за ефикасно, континуирано, редовно и квалитетно вршење своје функције у банци.

Кључне речи: *интерна ревизија, банке, међународни стандарди интерне ревизије, ризици пословања, циљеви интерне ревизије, задаци интерне ревизије, начин обављања интерне ревизије, програм интерне ревизије, оперативни план интерне ревизије.*

Законски оквири

Интерна ревизија у нашем законодавном систему предвиђена је одредбама Закона о предузећима, где се предузећу даје **могућност** да установи интерну ревизију.

Законом о изменама и допунама Закона о банакама и другим финансијским организацијама («Службени лист СРЈ», бр. 36/02 и 37/02) уводи се као статутарна **обавеза** банке, да уреди начин вршења интерне контроле и интерне ревизије, при чему је Народна банка Југославије после доношења закона прописала основне принципе организације и рада интерне контроле и интерне ревизије у банкама.

У складу са обавезама које произилазе из одредаба Закона о банкама и другим финансијским организацијама ("Службени лист СРЈ", бр. 32/93, 61/95, 44/99, 36/02 и 37/02), Одлуке о основним принципима организације и рада интерне ревизије банке и друге финансијске организације ("Службени лист СРЈ", број 39/02), коју је донео гувернер, и одредаба статута банке, конституисање интерне ревизије у банци представља значајан инструмент управљања, на основу којих активности се обезбеђују предуслови за пословање банке на стабилним основама.

Полазећи од наведених законских прописа, одредаба Базелског споразума, Међународних стандарда рачуноводства и Међународних стандарда интерне ревизије надлежности интерне ревизије и остваривање функција интерне ревизије, усмерени су на реализацију програмских циљева и спровођење пословне политике сваке банке.

Организовањем интерне ревизије као независне функције у банци обезбеђује се организовањем посебног организационог дела за вршење послова интерне ревизије, одговарајућим стручним кадровима за обављање послова интерне ревизије и стварањем других предуслова да интерна ревизија одговори основним захтевима које произилазе из њене надлежности.

Елементи Програма интерне ревизије

Полазећи од наведене одлуке Народне банке Југославије, банке су биле у обавези да до 31.12.2002.године организују рад интерне ревизије. То је подразумевало утврђивање надлежности Надзорног одбора за усвајање програма интерне ревизије банке израђеног у складу са Одлуком Народне банке Југославије, утврђивање оперативног годишњег плана интерне ревизије банке, на предлог интерног ревизора, и обезбеђење других неопходних услова за отпочињање обављања послова интерне ревизије.

Програмом интерне ревизије прецизирају се питања од значаја за спровођење функције интерне ревизије, и то:

- дефинишу ризици и подручја пословања у којима ти ризици могу настати;

- дефинишу циљеви и задаци интерне ревизије, као и приоритети у вршењу функције интерне ревизије;
- утврђује периодичност, односно учесталост активности интерне ревизије;
- утврђује начин спровођења програма интерне ревизије и одговорност интерног ревизора у вези са реализацијом овог програма;
- утврђује степен обухватности и детаљности интерне ревизије по одређеним подручјима пословања;
- утврђују елементи потребни за идентификовање и одређивање приоритетних области које ће бити обухваћене оперативним годишњим планом рада интерне ревизије, као и методологија и критеријуми за израду тог плана;
- утврђује начин и рокови обавештавања о извршеним активностима интерне ревизије, са препорукама за унапређење примењених поступака и система рада;
- обезбеђује да интерним ревизорима буду доступни сви подаци и документација о раду;
- утврђује начин и рокови за достављање предлога за унапређење функције интерне ревизије;
- регулишу услови и поступак за сазивање седница надзорног одбора, на предлог интерног ревизора.

Наведени обавезни елементи програма интерне ревизије у наставку рада се детаљније елаборирају, са становишта њихове операционализације.

Спровођење програма интерне ревизије треба да буде предмет професионалног разматрања свих органа банке, лица са посебним овлашћењима и одговорностима у банци, интерне ревизије и свих запослених у банци.

У складу са потребама и проценом ситуације, у току спровођења програма интерне ревизије могу се вршити измене и допуне програма, уколико се то оцени неопходним.

За спровођење програма интерне ревизије одговорни су генерални директор банке и интерни ревизор, односно руководилац организационог дела за интерну ревизију.

Ризици и подручје пословања банке у којима ризици могу настати

Полазећи од стратешких пословних циљева банке, утврђених њеним програмом рада за утврђени период као и основа пословне политике за текућу годину, активности интерне ревизије усмерене су у правцу сагледавања спровођења пословне политике банке и остваривања основних принципа банкарског пословања.

Опште узев, послови интерне ревизије састоје се у свеобухватном идентификовању свих ризика у банци као и у сагледавању појединачних послова код којих су лоцирани конкретни ризици. Концентрација активности интерне ревизије

усмерава се ка сагледавању послова који улазе у подручје високог и средњег ризика.

Препознавање ризика и оцена ризика, као и стратегија да се избегну поједини ризици циљно је опредељење, како би се доследно спроводило управљање ризиком и избегле могуће последице многобројних ризика који су препознатљиви у пословању банака (ризик каматних стопа, ризик капиталне основе, курсни ризик, тржишни и други ризици). Део ових сагледавања усмерен је на проверу да ли се у банци спроводе прописане процедуре, када се ради о обављању послова за које банка има дозволу за рад.

Полазећи од наведеног, интерна ревизија посебан значај треба да да обављању послова који се односе на сагледавање спровођења:

- политике прикупљања средстава (услови и начин емитовања акција када се ради о активностима по основу којих се повећава акционарски капитал, прикупљање депозита, коришћење кредита, задуживање банке на финансијском тржишту, емитовањем дужничких хартија од вредности, прибављање средстава у иностранству и друго);
- политике ангажовања средстава, односно пласирања потенцијала банке на финансијском тржишту, са посебним освртом на спровођење услова за давање кредита, издавање гаранција и других облика јемства (утврђивање кредитне способности, адекватни инструменти обезбеђења наплате и др.);
- каматне политике банке, како по активним, тако и по пасивним пословима, као и политике накнада и провизија;
- политике ликвидности и солвентности банке;
- политике прихода и расхода банке и др.

С обзиром да у 2003. банке обављају и нове послове (платни промет сагласно новом Закону о платном промету, примена међународних рачуноводствених стандарда и др.) у овим областима пословања интерна ревизија ће имати посебне активности, како би се успоставило функционисање ових послова у складу са законским обавезама и прописаним процедурама.

Циљеви и задаци интерне ревизије и приоритет у вршењу функције интерне ревизије

Реализација и конкретизација основних циљева интерне ревизије утврђених статутом банке полази од смерница утврђених Међународним стандардима интерне ревизије. Ово подразумева да ће интерна ревизија у банци приоритет у вршењу својих функција дати многобројним активностима, како би се обезбедило њено законито функционисање. При овоме посебне активности интерне ревизије могу се сагледавати у више праваца:

Прво, утврђивање да ли је системом интерних контрола у банци обезбеђена поузданост и интегритет информација које су од значаја за остваривање надлеж-

ности интерне ревизије. При овоме се има у виду да је поузданост и интегритет информација значајна компонента за доношење пословних одлука, контролу и испуњавање спољних захтева у погледу законитости пословања банке посебно у домену испуњавања критеријума који се захтевају у односу на спровођење законских одредаба. Такође, овај сегмент активности интерне ревизије усмерен је у правцу утврђивања да ли финансијска и оперативна евиденција, извештаји и други материјали који се припремају у банци садрже тачне, поуздане, ажурне, комплетне и значајне податке, као и да ли је интерна контрола адекватна.

Друго, утврђивање усаглашености текућег пословања са законским прописима, подзаконским актима, основама пословне политике, актима и процедурама које су донели органи банке. У овим активностима, интерна ревизија врши испитивање усаглашености прописаних процедура са законским одредбама, као и даје мишљење да ли се организациони делови у банци придржавају прописаних процедура. Такође, обавеза је интерне ревизије да упоређује два стања, како је нешто прописано и како се у конкретним случајевима то у пракси примењује и да у складу са утврђеним стањем констатује разлике, одступања у позитивном или негативном смислу.

Треће, интерна ревизија сагледава елементе на основу којих се може утврдити заштита и очување активне банке, односно заштита интегритета средстава којима послује. При овоме посебан значај интерна ревизија даје сагледавању и испитивању на који начин се средства користе, чувају и врши њихова заштита од разних врста губитака, као што су крађа, пожар, неправилна и незаконита поступања и друго. У овим активностима интерна ревизија сагледава начин управљања пословним системима, у смислу утврђивања да ли се поштују донети програми и планови пословне политике, динамика прилагођавања променама које захтевају законски прописи и у складу са тим указује на нужно прилагођавање аката пословне политике новим захтевима.

Четврто, интерна ревизија утврђује позиције банке са становишта коришћења средстава у погледу ефикасности и економичности пословања. Ове активности интерне ревизије усмерене су у правцу испитивања да ли се и у којој мери примењују критеријуми за ефикасно и економично коришћење новчаних средстава, као и других потенцијала којима банка располаже (кадровски, организациони, информациони и др.).

Пето, утврђивање степена остваривања усвојених циљева и задатака из програма рада банке за утврђени период и основа пословне политике у текућој години такође ће бити предмет сагледавања интерне ревизије. У овим сагледавањима од значаја је реализација задатака и циљева које органи банке постављају у односу на извршиоце у одређеном временском интервалу. Интерна ревизија спроводи одређена испитивања и о томе подноси извештај органима банке, пре свега генералном директору и надзорном одбору банке, са препорукама које мере треба предузети како би се опредељени циљеви и задаци реализовали. Полазећи од стандарда интерне ревизије у овом домену очекује се да интерна ревизија помогне ор-

ганима банке и у фази конципирања циљева и задатака, који су у њиховој надлежности.

Остваривање циљева, полазећи од општих и посебних стандарда интерне ревизије, усмерено је ка обављању комплексних послова при чему се посебан значај придаје следећим сегментима: испитивање и процена адекватности и успешности система интерне контроле; испитивање успешности примене процедура за управљање ризиком и методологије за процену ризика; испитивање система за финансијско и пословно информисање; испитивање тачности и поузданости књиговодствене евиденције и финансијских извештаја; испитивање безбедносних система у банци; испитивање система којим се процењује капитал у односу на ризик; сагледавање функционисања процедура интерних контрола; испитивање усклађености пословања банке са законом, подзаконским актима и пословном политиком; обављање послова тестирања поузданости и благовремености достављања података и информација Централној банци; обављање специјалних истрага и друго.

Успешна реализација ових циљева подразумева и обавезу органа банке да интерна ревизија буде у потпуности обавештена о свим пословима који се у банци обављају, да се интерној ревизији благовремено достављају оперативне промене у погледу измена прописаних процедура и другим дешавањима, како би се синхронизовано деловало у правцу евидентирања и идентификовања могућих проблема у функционисању и обављању послова у банци.

Периодичност обављања послова интерне ревизије и одговорност интерног ревизора

Интерна ревизија у банци своје послове обавља континуирано, у складу са оперативним годишњим планом усвојеним од стране Надзорног одбора. Прецизно планирање активности интерне ревизије од значаја је за остваривање њених функција, па у овом смислу опредељивање термина редовних ревизија биће усмерено ка спровођењу послова интерне ревизије у конкретним организационим деловима банке.

Поред наведеног, у зависности од потреба и оцена стања у банци, могу се очекивати и ванредне активности интерне ревизије, како по налогу Надзорног одбора, тако и по налозима генералног директора или руководиоца организационог дела за интерну ревизију.

У складу са својим овлашћењима, интерна ревизија преузима одговорност да послове и задатке обавља професионално и стручно, у складу са програмом интерне ревизије, оперативним годишњим планом, и да у обављању својих послова буде непристрасна. Из одговорности интерне ревизије произилази захтев да се у оквиру банке обезбеде услови да интерна ревизија буде у позицији да своје надлежности спроводи без утицаја и мешања других лица.

Начин спровођења програма интерне ревизије

У складу са Међународним стандардима интерне ревизије послови интерне ревизије, реализују се у посебном организационом делу банке, који се конституише сагласно одредбама статута. Захтев је да организациони део за интерну ревизију буде независан, самосталан и одговоран за послове који су поверени интерној ревизији, а што се операционализује програмом, односно оперативним годишњим планом.

Динамика и начин спровођења активности у којима су дефинисани делокруг и задаци интерне ревизије опредељени су кадровским потенцијалима, како би се обезбедила успешна реализација програма интерне ревизије. У овом смислу за банку је од посебног значаја запошљавање одговарајућих стручних кадрова, како по броју, тако и по искуству на одговарајућим пословима, ради њиховог брзог укључивања у активности интерне ревизије.

Комуникација органа банке и сваког запосленог у интерној ревизији је нужна претпоставка да се сложени и одговорни послови интерне ревизије реализују на прописани начин. Послови интерне ревизије се морају схватити као помоћ органима и запосленима у банци ради ефикасног испуњења задатка и обавезе за које су задужени.

Спровођење надлежности интерне ревизије обезбеђује се и кроз директно обраћање интерног ревизора генералном директору и Надзорном одбору банке, руководиоцима појединих организационих делова и сваком запосленом у банци.

Начин остваривања функције интерне ревизије са становишта њене независности не може довести у питање функционисање банке, а такође не може долазити ни до сукоба интереса интерне ревизије и банке као правног субјекта.

У активностима интерне ревизије значајна је сарадња коју интерна ревизија остварује са екстерном ревизијом, што је нужно на адекватан начин обезбедити у поступку припреме извештаја екстерне ревизије.

Степен обухватности и детаљности интерне ревизије

Степен обухватности и детаљности интерне ревизије зависи од обима и динамике обављања појединих послова у банци. При овоме посебну пажњу треба усмерити у правцу свеобухватних испитивања послова који су са највећим степеном ризика, као и на реализацију нових послова у којима банка нема довољно искустава.

Испуњење циљева интерне ревизије и спровођење планираних послова у великој мери зависи од кадровских потенцијала, односно броја запослених у интерној ревизији и њихових стручних квалификација.

Неспорно је да је професионалност, знање и искуство сваког интерног ревизора и целокупних ресурса у организационом делу банке за интерну ревизију битна претпоставка за правилно функционисање интерне ревизије. У овом смислу систематска и континуирана обука кадрова је нужна претпоставка за спровођење

постављених циљева и извршавање одређених задатака од стране интерне ревизије.

Реално је очекивати да у 2003. години, као првој години у којој се успоставља интерна ревизија у банкама, буде објективних и субјективних проблема, који ће се у ходу решавати. У овом смислу у првој години функционисања интерне ревизије у банци, потребно је одредити реалне задатке интерне ревизије, имајући у виду значај и одговорност коју интерна ревизија треба да оствари у погледу њених надлежности.

Конкретизација степена обухватности и детаљности интерне ревизије утврђује се оперативним годишњим планом интерне ревизије.

Елементи потребни за идентификовање и одређивање приоритетних области обухваћених оперативним планом

Неспорно је да свака банкарска активност подлеже интерној ревизији. У овом смислу ниједан организациони део у банци не може бити изузет од делокруга рада интерне ревизије. Приступ целокупној документацији банке и подацима о одлукама које доносе органи банке, као и другим информацијама, нужна је претпоставка за спровођење надлежности интерне ревизије.

У овом моменту, као приоритетни, намећу се задаци усмерени у правцу:

- сагледавања усклађености послова банке са одредбама Закона о банкама и другим финансијским организацијама, у погледу испуњености прописаних критеријума и мултипликатора;
- сагледавање и испитивање начина обављања најризичнијих послова у банци (кредитни послови, послови са гарнацијама и другим облицима јемства, депозитни послови и штедња, посебно у делу који подлежу обавези сагледавања порекла новчаних средстава са становишта законских прописа којима треба обезбедити спречавање прања новца и др.);
- испитивања поузданости и благовремености финансијског извештавања и информисања органа и других субјеката, на основу законских обавеза;
- испитивања и сагледавања начина рада електронског информационог система у погледу његове континуираности, ефикасности и експедитивности;
- сагледавања начина функционисања бројних послова и задатака који се обављају и на основу којих се стварају дужничко-поверилачки односи за банку.

Реализација наведених и свих других послова који се односе на надлежност интерне ревизије биће конкретизовани оперативним годишњим планом, како би се поред основних задатака, обезбедило време и за све оне активности од којих на индиректан начин зависи успешна реализација послова интерне ревизије (праћење прописа, сагледавање прописаних процедура у банци, снимање постојећег стања, активно укључивање у процесе савладавања нових послова, помоћ у дефинисању

нових и измени и допуни постојећих процедура, стручно усавршавање запослених у интенуј ревизији и др.).

Начин и рокови обавештавања о извршеним активностима

Запослени у организационом делу интерне ревизије банке, који непосредно реализују послове интерне ревизије, сагласно својим обавезама утврђеним актима на основу којих обављају своје послове, по завршетку послова ревизије припремају извештај о утврђеном стању и у прописаном року достављају исти организационом делу код кога је извршена интерна ревизија, генералном директору банке и свом непосредном руководиоцу у организационом делу за интерну ревизију.

Доступност интерне ревизије свим подацима

Успешно спровођење надлежности интерне ревизије могуће је уколико не постоје препреке за обављање послова интерног ревизора. Ово подразумева да ће органи банке обезбедити услове који подразумевају да на захтев интерног ревизора и у поступку обављања интерне ревизије документација, подаци и информације морају бити доступне интерном ревизору без ограничења.

Координацију свих послова у банци у корелацији са пословима које обавља интерна ревизија је неопходно обезбедити на свим нивоима и пословима који се у банци обављају.

Начин и рокови достављања предлога за унапређење функције интерног ревизора

Искуства до којих ће интерна ревизија доћи у току 2003. године, као првој години свог рада, биће драгоцене за опредељивање њених послова у реализацији циљева и задатака интерне ревизије у наредним годинама.

Заузимање става по питању изјашњавања у којим ће правцима интерна ревизија давати предлоге за унапређење зависиће од претходног свеобухватног сагледавања постојећих процедура које се у банци примењују, по питању начина обављања појединих послова. Такође, прва искуства и сазнања до којих ће интерна ревизија доћи, биће усмеравајући фактор за упоређивање и оцену ваљаности прописаних процедура и давања предлога да се процедуре усавршавају, мењају и допуњују.

Полазећи од наведеног, у свим случајевима када се буду констатовали недостаци, пропусти, неадекватне процедуре и сл., интерна ревизија ће указати на исто и у сарадњи са организационим деловима на које се односи конкретна процедура, предложити правце за разрешење актуелног стања.

Услови и поступак за сазивање седница надзорног одбора банке

Статутом банке, у одговарајућим одредбама, предвиђени су услови и прописана процедура начина на који интерна ревизија остварује своје функције и право интерне ревизије да сазива седнице надзорног одбора банке.

Поред редовних седница Надзорног одбора, на којима ће се расправљати извештаји и информације интерне ревизије, у конкретним ситуацијама уколико се укаже потреба, у зависности од налаза интерне ревизије, интерна ревизија иницира и предлаже сазивање ванредне седнице Надзорног одбора.

Ове активности у функцији су правовременог обавештавања Надзорног одбора о стању послова у банци, како би се благовремено предузеле мере за превазилажење констатованих неправилности или незаконитости.

Друга питања од значаја за обављање функције интерне ревизије односе се на обезбеђивање основних предуслова за квалитетно обављање послова интерне ревизије, остваривање адекватног односа сарадње и консултација интерне ревизије са екстерном ревизијом и обезбеђење других релевантних аспеката за деловање интерне ревизије, у складу са одредбама Закона о банкама и другим финансијским организацијама и Одлуком о основним принципима организације и рада интерне ревизије банке и друге финансијске организације, одредбама статута банке и аката пословне политике банке.

Елементи оперативног годишњег плана интерне ревизије

Обавеза израде оперативног годишњег плана интерне ревизије произилази из Одлуке Народне банке Југославије.

Овим планом планирају се активности интерне ревизије, у складу са Програмом интерне ревизије, који је усвојио Надзорни одбор банке. При овоме посебно се морају идентификовати организациони делови банке код којих се планира ревизија, област пословања и послови банке који ће бити предмет ревизије и рокови за извршење планираних активности.

Реализација свих активности интерне ревизије у банци подразумева да је утврђена методологија рада интерне ревизије, као и да је донето одговарајуће упутство за рад интерне ревизије, у коме су утврђени поступци рада интерне ревизије у банци.

Уместо закључка

Интерна ревизија представља по својој суштини инструмент који омогућава да се банка сачува од лошег пословања, обезбеђује да се пословање у банци побољша и минимизирају ризици, доприноси идентификацији ризика којима је банка изложена или се може изложити, помаже да се управљање ризицима у банци лакше организује. На овај начин интерна ревизија кроз континуирано праћење, про-

веру и унапређење система и организације рада у банци обезбеђује заштиту бонитета банке, доприноси реалнијем исказивању финансијског резултата и елиминасању могућих неправилности и недостатака, како би се обезбедило да се пословање банке успостави на законским основама.

Leposava Kelečević,
Special Adviser, Poštanska štedionica a.d., Beograd

Internal Revision in Banks

Summary

Internal revision in banks is a legal obligation established by the recent revision and amendment of the Law on banks and other financial institutions. Revision in banks ensures achievements in banking activities determined by the statute and policy regulations of banks.

Task of internal revision is: to follow continually, check and improve bank's operations system, identify risks that bank are exposed to or are to be exposed, asses and evaluate established revision system as well as to give recommendation for removing observed irregularities and drawbacks so as to improve bank operations.

In our environment internal revision is established as an independent function, deciding independently on methodology of operation and in that sense is liable for effective, continuous, regular and quality execution of its function in the bank.

Key words: *internal revision, banks, international standards of internal revision, business risks, internal revision goals, internal revision tasks, internal revision method, internal revision program, operational program of internal revision.*